

ETIKA

1–4.

A tantárgy óraterve a négy alsó tagozatos évfolyam számára a 2013/2014. tanévtől felmenő rendszerben:

	1. évfolyam		2. évfolyam		3. évfolyam		4. évfolyam	
Óraszám:	heti: 1	évi: 36	heti: 1	évi: 36	heti: 1	évi: 36	heti: 1	évi: 36

Az etika alapvető *feladata* az erkölcsi nevelés, a gyerekek közösséghez való viszonyának, értékrendjüknek, normarendszerüknek, gondolkodás- és viselkedésmódjuknak a fejlesztése, alakítása. A tantárgy legfontosabb pedagógiai jellemzője az értékek közvetítése, valamint az, hogy társadalmunk közös alapvető normái egyre inkább a tanulók belső szabályozó erőivé váljanak.

A tantárgy *középpontjában* a formálódó gyermeki személyiség áll – testi, szellemi és lelki értelemben. Ez határozza meg a tanulás-tanítás folyamatát, illetve a tartalmi szerkezetet. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, valamint hazánk Alaptörvénye rögzíti az ember elidegeníthetetlen jogát az élethez és a szabadsághoz, következésképpen az erkölcsstan a személy egységét és méltóságát helyezi középpontba. Erre az alapelvre kell épülnie minden társas kapcsolatnak és közösségi szerveződésnek. Az erkölcsstan magába foglalja az ember minden fontos viszonyulását – önmagához, társaihoz és közösségeihez, környezetéhez és a világhoz –, mert ezek alapozzák meg azt az értékrendet, amelyre az ember döntései során támaszkodhat. Cél, hogy a foglalkozások azonos erővel hassanak a különböző szociális körülmények között élő, kulturális és etnikai szempontból eltérő csoportokhoz tartozó gyerekek fejlődésére.

Az erkölcsi nevelés fő *célja* a tanulók erkölcsi érzékének fejlesztése, a társadalmunkban általánosan elfogadott erkölcsi értékek tanulmányozása és ezek alkalmazása a mindennapokban – azzal a szándékkal, hogy mindez segítségükre legyen a megfelelő életvezetés és értékrend kialakításában, az önálló véleményformálásban, erkölcsi problémáik tudatosításában és a felelős döntéshozatalban. Az erkölcsstan tanulása során elemi értékek fokozatosan értékrenddé, többé-kevésbé koherens, folyamatosan formálódó meggyőződéseké állnak össze, amelyek később meghatározó módon befolyásolják a felnőttkori életmódot, életfelfogást és életminőséget.

A cselekedetek és az elmulasztott cselekedetek, a társadalmi teljesítmények megítéléséről azonban csak akkor folyhat értelmes párbeszéd, ha léteznek olyan *erkölcsi alapelvek*, amelyeket a nagy többség mértékadónak tart. Az értékrelativizmus elkerülése érdekében fontos tehát hangsúlyozni, hogy az etika tantárgy azoknak az alapértékeknek a megerősítésére törekszik, amelyek összhangban állnak az egyetemes és európai emberi értékrenddel, amely az Alaptörvényből is kiolvasható:

Az értékek és a normák megítélése minden korban gyakran képezte *vita és egyeztetés* tárgyát a közösségeken belül. A mai kor követelményeinek megfelelően a tantárgy biztos erkölcsi értékrendet alakítson ki a fiatalok számára.

A *magatartást befolyásoló értékek/erények* egy része személyes jellegű, mivel az énnel és az identitással áll kapcsolatban. Ezeket az értékeket, illetve erényeket az etika órákon erősíteni kell. Más részük interperszonális – másokra és a hozzájuk fűződő kapcsolatainkra vonatkozik. S megint más részük alapvetően társadalmi jellegű – közösségeinkhez és környezetünk egészéhez kapcsolódva fontos szerepet játszik abban, hogy világunk élhető és utódainkra is átörökíthető maradjon.

Az *erkölcsi érzék*, illetve mélyebb szinten a *lelkiismeret* fejlesztése azt jelenti, hogy képessé tesszük gyermekeinket arra, hogy olyan értékeket erősítsenek meg magukban, amelyek egyszerre igazodnak az alapvető erkölcsi értékekhez, valamint saját és közösségeik érdekeihez, miközben fejlődnek bennük azok a pozitív belső késztetések, illetve erények, amelyek segítenek a jó és a rossz felismerésében, az elkövetett hibák kijavításában.

Értékeken alapuló, *felelős döntés meghozatalának egyik feltétele az autonóm személyiség*. Az erkölcsi nevelés kitüntetett célja ezért az önálló és felelős gondolkodás, valamint a tudatos cselekvés kialakulásának elősegítése. Ugyanígy fontos jellemzője a felelős magatartásnak az *empátia*, a másik ember helyzetének *megértése és átérzése*. Az erkölcsi nevelés alapvető feladata ezért a másokkal való törődés, a *szolidaritás* képességének erősítése is. S végül a felelős cselekvés harmadik elengedhetetlen összetevője az a képesség, hogy elvont, egyetemes nézőpontból is rá tudjunk tekinteni a dolgokra. Ebből a szempontból az erkölcsi nevelés fő feladata az *igazságosság* és a *méltányosság* elvének megértetése és elfogadtatása a gyerekekkel. A nevelés e három területének ugyanakkor szerves részét képezi az *érzelmi intelligencia* fejlesztése is, s amelynek hiánya, illetve fejletlensége elemi akadálya lehet a kívánatos értékek bensővé válásának.

Az etika is számos ismeretet közvetít, a tantárgy felépítése azonban nem elsősorban ismeret-, hanem *érték- és fejlesztésközpontú*. A fejlesztés célja a magatartást meghatározó erkölcsi kategóriák jelentéstartalmának évről évre való gazdagítása, az életkornak megfelelő szinten való megtapasztalása, tudatosítása, illetve szükség szerinti újrendezése. Mindennek személyes tapasztalatokon, reflexiókon és véleményalkotáson kell nyugodnia. A tananyag felépítése ezért nem lineáris, hanem *spirális szerkezetű*. Az életkornak megfelelő részmakák és tevékenységek háttérében évről évre ugyanazok a nagy tematikai egységek térnek vissza, más-más hangsúlyokkal –, építve a korábbi tapasztalatokra, kiegészítve és szintetizálva őket. A kétéves szakaszokon belül azonban sem a nagy témakörök, sem pedig a részmakák tantervi egymásutánja nem jelent előírt sorrendet. Az, hogy melyik kérdéskör mikor kerüljön sorra, leginkább helyben, a tanulócsoporthoz ismeretében határozható meg.

A tananyag tartalma inkább épül a hétköznapi életből merített és oda visszacsatolható tapasztalatokra és *személyes élményekre*, mint elméleti jellegű ismeretekre. Ezeket természetes módon egészíthetik ki az életkornak megfelelő erkölcsi kérdéseket felvető történetek, mesék, mondák, irodalmi vagy publicisztikai szövegek, filmek vagy digitális formában elérhető egyéb tartalmak. Az etika óra tevékenységeihez kapcsolódóan a *digitális kompetenciafejlesztés* néhány eleme – elsősorban hangfelvételek, képek és videók készítése, illetve lejátszása, valamint képek szerkesztése és rövid szövegek alkotása számítógép segítségével- hozzájárul az alapkészségek stabilizálásához.

Az etika a tanulóknak nem közlések befogadóiaként, hanem a tanulási folyamat aktív – kérdező, mérlegelő, próbálkozó, vitatkozó és útkereső – résztvevőiként tekint.

Mivel az erkölcsi nevelés már kisgyermekkorban, a családban elkezdődik, majd az óvodában, ahonnan valamilyen ösztönösen és/vagy tudatosan már meglévő erkölcsi normát hoznak magukkal. Ezzel összhangban vagy ezzel vitatkozva kell megpróbálni segítséget nyújtani nekik ahhoz, hogy el tudjanak igazodni az egymásnak sokszor ellentmondó érték tartalmú információk, üzenetek között, illetve hogy választást igénylő helyzetekben lelkiismeretük szavára hallgatva, morálisan helyes döntéseket tudjanak hozni. Itt átfogalmazzuk:

Az erkölcsi tanulást számos pedagógiai *módszer* és tevékenység segítheti, amelyek legfontosabb közös jellemzője az *élményszerűség*, a fizikai, szellemi és lelki értelemben vett cselekvő tanulói részvétel. A pedagógus feladata nem az egyes értékek verbális hangoztatása, hanem a figyelem ráirányítása különböző élethelyzetek morális vonatkozásaira, a kérdezés, a gondolkodás és az állásfoglalás bátorítása, a szabad beszélgetések valamint a szerepjátékok és viták moderálása.

Az etika órák kitüntetett munkaformája lehet sok egyéb mellett: a szabad beszélgetés, az önkifejező alkotás, a vita, a szerepjáték, a megfigyelés, a kérdezés, a rendszerezés és az elemzés, valamint az iskolai és a helyi közösség életébe, esetleges problémáinak megoldásába, a különböző szintű kulturális és közösségi értékteremtésbe való tevékeny bekapcsolódás. Az erkölcsi nevelés komoly lehetőségeit kínálják ugyanakkor az olyan tanórán kívüli formák is, mint például az iskolai hagyományok ápolása, a társak segítése, vagy a közösség számára végzett bármilyen hasznos tevékenység.

Mindezzel összhangban az *értékelés* módja is eltér a hagyományos tantárgyi értékeléstől. Az osztályozás nélküli értékelés fontos területe lehet a kívánatos magatartási értékek rendszeres megerősítése – szóban vagy bármilyen egyéb formában – egyrészt a pedagógus, másrészt a társak és a közösség részéről. Az ilyen típusú visszajelzések befogadására jó keretet nyújthat a tanulói portfólió. Osztályzattal is értékelhető az egyéni vagy közös feladatokban való részvétel, illetve egy-egy konkrét tevékenység. Soha nem irányulhat viszont az értékelés azoknak a személyes vélekedéseknek a minősítésére vagy osztályozására, amelyek értékközpontú kialakítása a tantárgy lényegi funkciója.

Kulcskompetenciák

Anyanyelvi kommunikáció

Az anyanyelvi kommunikáció magában foglalja az erkölcs tantárgy tanításának során: a fogalmak, gondolatok, érzések, tények, vélemények kifejezését és értelmezését, megőrzését és közvetítését szóban és írásban (hallott és olvasott szöveg értése, szövegalkotás szóban és írásban). A helyes, öntudatos és alkotó nyelvhasználatot az órákon, szabadidőben és a társadalmi és kulturális tevékenységek során, a családi és a társas életben, a társas valóság formálásában.

Az anyanyelvi kommunikáció feltétele az etika órákon is a megfelelő szókinccs, valamint a nyelvtan és az egyes nyelvi funkciók ismerete. Ez a tudásanyag felöleli a szóbeli és írásbeli kapcsolattartás fő típusainak, az irodalmi és nem irodalmi szövegek egész sorának, a különböző nyelvi stílusok sajátosságainak, valamint a különféle helyzetekben a nyelv és a kommunikáció változásainak ismeretét.

Az etika tanításának folyamatában a tanulót képessé kell tenni arra, hogy változatos helyzetekben, szóban és írásban képes legyen másokkal érintkezni, kommunikációját figyelemmel tudja kíséni, és a helyzetnek megfelelően tudja alakítani. Képes legyen nyelviileg megalkotni és kifejezni saját valóságát és

valóságértelmezését, a nyelvhasználaton keresztül mások valóságértelmezését megismerni és a sajátjával összevetni, összehangolni, vagy ütköztetni. Képes a nyelvhasználat útján ismereteket szerezni és ismereteit gazdagítani, illetve új ismereteket, tudást létrehozni. Képes megkülönböztetni és felhasználni különböző típusú szövegeket, továbbá információkat keresni, gyűjteni, feldolgozni és közvetíteni. Tud segédeszközöket használni, saját szóbeli és írásbeli érveit a helyzetnek megfelelően, etikusan és meggyőzően kifejezni.

Az erkölcsi normának megfelelő pozitív attitűd magában foglalja a társas viszonyokra érzékeny, tudatos, érdeklődő és önkritikus magatartást, a törekvést az építő jellegű párbeszédre, az igényes megnyilvánulás értékének felismerését, az esztétikai minőség tisztelőtét, mások megismerésének igényét és az anyanyelv iránti felelősség vállalását.

Digitális kompetencia

Az erkölcs tantárgynál is a digitális kompetencia az IKT természetének, szerepének és lehetőségeinek megértését, alapos ismeretét, illetve ennek alkalmazását jelenti a személyes és társadalmi életben, a tanulásban.

A tanulóknak értenie kell, miként segíti az IKT a kreativitást és az innovációt, ismernie kell az elérhető információ hitelessége és megbízhatósága körüli problémákat, valamint az ezek kiszűrésére használatos alapvető technikákat, továbbá az IKT interaktív használatához kapcsolódó veszélyeket és erkölcsi elveket.

A szükséges készségek magukba foglalják az információ megkeresését, összegyűjtését és feldolgozását, a kritikus alkalmazást, a valós és a virtuális kapcsolatok megkülönböztetését. Ide tartozik a komplex információ előállítását, bemutatását és megértését elősegítő eszközök használata, valamint az internet alapú szolgáltatások elérése, az ezek segítségével történő keresés, az IKT alkalmazása a kritikai gondolkodás, a kreativitás és az innováció területén.

Az IKT használata az etika órákon szerzett ismertek segítségével kritikus és megfontolt attitűdöket igényel az elérhető információ és az interaktív média felelősségteljes alkalmazása érdekében.

Szociális és állampolgári kompetencia

A személyes, értékalapú, személyek és kultúrák közötti párbeszédre nyitott szociális és állampolgári kompetenciák a harmonikus életvitel, valamint a közösségi beilleszkedés feltételei. A tanuló hatékony és építő módon vehet részt az egyre sokszínűbb társadalmi és életben, továbbá – ha szükséges – képes a konfliktusok megoldására.

Az állampolgári kompetencia kialakítása során olyan képességekre és készségekre is támaszkodni kell, mint a közösségi életben az együttműködés, a helyi és a tágabb közösségeket érintő problémák iránti érdeklődés, valamint a megoldásuk során tanúsított szolidaritás. Itt átfogalmaztuk:

A pozitív attitűdök az emberi jogok teljes körű tiszteletén alapulnak, ideértve az egyenlőség, a demokrácia, a vallási és etnikai sokszínűség tiszteletben tartását, mások értékeinek, magánéletének tiszteletét is jelenti.

A tanuló rendelkezék a saját fizikai és mentális egészségére vonatkozó ismeretekkel és alkalmazza is őket. A kiegyensúlyozott kapcsolatok és a társadalmi életben való aktív, sikeres részvétel érdekében elengedhetetlen a normatudat és az általánosan elfogadott magatartási szabályok elsajátítása. Fontos az egyénnel, a csoporttal, a munkaszervezettel, a nemek közti egyenlőséggel, a megkülönböztetés-mentességgel, a társadalommal és a kultúrával kapcsolatos alapvető fogalmak ismerete. E kompetencia alapja az a sokféle képességre épülő készség, hogy az ember különféle területeken tud hatékonyan kommunikálni, figyelembe veszi és megérti a különböző nézőpontokat, tárgyalópartnereiben bizalmat kelt, és empátiával fordul feléjük.

Az attitűdök vonatkozásában az együttműködés, empátia, a magabiztosság és az integritás a legfontosabb. Az attitűd fontos része a személyes előítéletek leküzdése, tolerancia, és a törekvés a kompromisszumra. Ide tartozik még a stressz és a frusztráció megfelelő kezelése, valamint a változások iránti fogékonyság.

Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőkészség

Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőkészség magában foglalja az erkölcs által képviselt értékrend területén az esztétikai megismerést, illetve az elképzelések, képzetek, élmények és érzések kreatív kifejezésének elismerését, befogadását mind a művészetek nyelvén, mind a média segítségével, különösen az irodalomban, a zenében, a táncban, a drámában, a bábjátékban, a vizuális művészetekben, a fotó és a mozgókép segítségével. Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőkészség feltételezi a helyi, a nemzeti, az európai és az egyetemes kulturális örökség tudatosítását.

Az etika tanításának folyamatában is a pozitív attitűdök alapját a művészet szeretete, a művészi kifejezés sokfélesége iránti nyitottság és az esztétikai érzék fejlesztésére való hajlandóság képezi. A nyitottság, az

érdeklődés, a fogékonyság fejleszti a kreativitást és az azt, támogató készséget, hogy a művészi önkifejezés és a kulturális életben való részvétel révén gazdagodjon a tanulók önismerete, emberi kapcsolatrendszere és eligazodó készsége a világban.

A hatékony, önálló tanulás

Etika órákon a hatékony, önálló tanulás azt jelenti, hogy a tanuló képes kitartóan tanulni, saját tanulását megszervezni egyénileg és csoportban egyaránt, ideértve a hatékony gazdálkodást az idővel és az információval. Egyrészt új ismeretek szerzését, feldolgozását és a megfelelő normarendszer beépülését, másrészt útmutatások keresését és alkalmazását jelenti. A hatékony és önálló tanulás arra készíti a tanulót, hogy előzetes tanulási és élettapasztalataira építve tudását, a képességek együttesére támaszkodó készségeit a legkülönbözőbb helyzetekben alkalmazza: tanulási és képzési folyamataiban, otthon, valamint a tanulásban egyaránt. A motiváció és a magabiztosság e kompetencia elengedhetetlen eleme.

A hatékony és önálló tanulás feltétele, hogy ismerje és értse saját tanulási stratégiáit, készségeinek és tudásának erős és gyenge pontjait, valamint képes legyen megtalálni a számára a legmegfelelőbb lehetőségeket tanulmányai során.

A pozitív attitűd a tanulás iránti belső motivációt feltételez. A tanulónak képesnek kell lennie a közös munkára és arra, hogy tudását másokkal megossza, saját munkáját tárgyilagosan értékelje, és szükség esetén tanácsot, információt, támogatást kérjen.

1–2. évfolyam

Az iskolai erkölcsi nevelés nem előzmény nélküli: kisgyermekkori alapokra építhet. A kisgyermek *azonosul* a szeretett személyekkel. Az általuk megjelenített szociális normák alakítják első ítéleteit arról, hogy mi a jó és mi a rossz. Ezért fontos, hogy a pedagógus ismerje a szubkulturá(ka)t, ahonnan tanítványai érkeznek. A gyermekek az óvodában megismerkednek a társas normák első intézményesített formáival, amelyek betartása révén tapasztalatokat szereznek a családnál tágabb közösséghez tartozás élményéről és rendjéről. A gyerekek többsége az óvodáskor végére érti meg teljesen, hogy a nem az ember állandó jellemzője, és többé-kevésbé kialakul *nemi identitásuk*. Négyéves koruk körül kezd formálódni *etnikai identitásuk*, melyhez való viszonyuk alakulása függ az őket körülvevő szűkebb és tágabb környezeti hatásoktól. Mások bántása és a másoknak való segítségnyújtás képessége kihat az egész személyiségének fejlődésére. Az *agresszió* és a *proszociális viselkedés* – általában hároméves kortól kezdve jelenik meg a gyerekek magatartásában. Mindkét viselkedési mód alakulása nagymértékben függ azonban a környezeti hatásoktól, és döntő módon visszahat a gyermek én-tudatának, illetve egész személyiségének fejlődésére. Az alapvető viselkedési normák az iskolába lépés idejére kezdenek formálódni a gyerekekben, melynek során fokozatosan tanulnak meg uralkodni saját késztetéseiken, és képesek lesznek érzelmeiket, választásaikat ellenőrizni – illetve az *önkontroll szintjére emelni*.

Az általános iskola 1–2. évfolyamán egyre több időt töltenek a gyerekek a kortársaikkal, s ennek eredményeként felerősödnek a versengések, az együttműködést igénylő helyzetekben átélt sikerek és kudarcok, illetve a külső visszajelzések. Ezek hatására spontán módon kezd átformálódni a gyerekek önértékelése és személyisége, mely magában foglalja az *önismeret* és a *társas kultúra* és a *szociális kompetencia* fejlődését.

A tanulók *megismerési folyamatai* – az észlelés, a figyelem, az emlékezet, a képzelet és a gondolkodás – szintén jelentős változáson mennek át, amire a *szóbeli anyanyelvi kommunikáció* célzott fejlesztésének segítségével. Az önkifejezés legjellemzőbb formái- a mesélés, az élményeken alapuló rajzolás, festés, mintázás és a mozgás-az *esztétikai-művészeti tudatosság* és *kifejezőképesség* megfelelő formálásához teremtenek lehetőséget.

A nevelői közösségnek érzékenyen kell alkalmazkodnia az eltérő szociokulturális háttérrel rendelkező gyerekek magukkal hozott sokféle normájához, az ezekből fakadó kulturális és képességbeli sokszínűséghez. Egyúttal azonban – a családi érték- és normarendszert kiindulási alapnak tekintve –, el kell kezdenie támogatni a gyerekeket abban, hogy fokozatosan be tudjanak illeszkedni az iskolai közösség érték- és normavilágába. Nagyon fontos, hogy a pedagógus és a gyermek kapcsolatában ne jelenjék meg az agresszió semmilyen formája, és a tanító magatartása az általa is elvárt proszociális viselkedés mintáit közvetítse tanítványai felé. Ugyanilyen fontos, hogy kontroll alatt tartsa esetlegesen meglévő előítéleteit, valamint a tanítványai körében spontán módon megjelenő előítéletes viselkedési elemeket. Jelentős mértékben függ ugyanis ettől, hogy miként alakul az osztály kisebbség(ek)hez tartozó tagjainak énképe és autonóm erkölcsé.

Az 1–2. osztályosok *gondolkodásának* általános sajátossága a konkrét műveleti jelleg. Hosszabb ideig képesek már *szándékos figyelemre*, de *könnyebben tudnak valamit átélni*, mint figyelmüket szándékosan a feladatra összpontosítani. Idegrendszerük működését még az agyuk *érzelmi-indulati életet szabályozóközpontja uralja*. A tantárgy keretében felvetődő erkölcsi kérdéseket ezért érdemes mindig valamilyen konkrét és az adott pillanatban jelen lévő – látott, hallott vagy cselekvéses módon átélhető – élményhez kapcsolni. A gyerekek ugyanis 7–8 éves korukig elsősorban a mesék közegeiben tudják legkönnyebben kezelni félelmeiket és

szorongásaikat. Az élet olyan nagy kérdéseire, mint például az elválás vagy a halál, ebben a közegben kapnak számukra feldolgozható módon választ – miközben azért persze már pontosan különbséget tudnak tenni a mese és a valóság között.

Bár a tantárgy egészében később fontos szerepet töltenek be a dilemmák és a viták, az 1–2. osztályos gyerekek foglalkozásain ezeknek még kevésbé van helye. Ennek a korosztálynak mindenekelőtt *állandóságra és érzelmi biztonságra van szüksége* a fejlődéshez. A társas helyzeteken belüli nézőpontváltás – hol egyik, hol másik szerepbe helyezkedve – azonban már az ő esetükben is jól gyakoroltatható, előkészítve ezzel az empátia és az érvelő vita képességének későbbi kialakulását.

1. évfolyam

Tematikai egység címe	Órakeret
Az én világom	7 óra
Társaim – Ők és én	7 óra
Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	10 óra
Tágabb közösségeim – A lakóhelyi közösség	6 óra
A környező világ	6 óra
ÖSSZESEN:	36 óra

Tematikai egység	Az én világom	Órakeret 7 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Ismertek saját testükről, az egészségükről, saját családról.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>Az énkép, az önkifejezés és az önbizalom fejlesztése. A saját környezet elemeihez való viszonyulás tudatosságának fejlesztése. Az érzelmi tudatosság fejlesztése.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Ki vagyok én?</u> Hogyan és hányféle módon szólítanak engem mások? Mit jelent a nevem? Hol születtem és mikor? Hány éves vagyok? Kik a szüleim? Mit tudok magamról? Milyen voltam kisebb koromban? Miben változtam? Milyen jelek tartoznak hozzám, amelyek az én helyemet, az én dolgomat jelölik és megkülönböztetik azokat a másokétól?</p>	<p><i>Vizuális kultúra:</i> személyes élmények megjelölése sík vagy plasztikus alkotásokban.</p> <p>Magyar nyelv és irodalom: - beszéd-készség, beszéd-bátorság fejlesztése - önismereti gyakorlatok - a szituációnak megfelelő nyelvhasználat fejlesztése érzelmeket megjelenítő szövegek, versek, képek tartalmának elmesélése</p> <p>Környezetismeret: helyes közlekedés egészséges életmód baleset megelőzés</p>
<p><u>Ilyen vagyok</u> Milyennek látom magam, ha tükörbe nézek? Hasonlítok-e valakire a családban? Mit szeretek magamon? Van-e olyan, amit nem szeretek, és ha igen, miért? Minek szoktam örülni, mitől leszek szomorú, és mitől félek? Ha szomorú vagyok vagy félek, mitől múltnak el ezek a rossz érzések?</p>	
<p><u>Kedvenc helyeim, tárgyaim és tevékenységeim</u> Hol szeretek lenni, és hol nem, miért? Hová szeretnék eljutni? Hogyan kell közlekednem? Mi a teendő, ha valakit baleset ér? Melyek a legkedvesebb játékaim és tárgyaim? Miért szeretem ezeket? Hogyan vigyázok rájuk? Mit szeretek játszani és kivel? Mit szeretek csinálni és mit nem? Miért?</p>	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	lány, fiú, születésnap, változás, öröm, szomorúság, félelem, egészség
------------------------------------	---

Tematikai egység	Társaim – Ők és én	Órakeret 7 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Személyes tapasztalatok az elemi szintű kommunikációról. Alapvető viselkedési szabályok.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>A személyes kapcsolatok és vonzódások világában való tájékozódás képességének fejlesztése, mások elfogadásának segítése. Az alapvető kommunikációs formák tudatos használatának fejlesztése. A személyes érzések és gondolatok kifejezésének gyakoroltatása.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<u><i>Akiket ismerek</i></u> Kiket ismerek a rokonságból, az iskolából és máshonnan? Milyen kapcsolat fűz hozzájuk? Ki mennyire áll közel hozzám? Kiket szeretek, kiket nem, és miért? Miért jó, ha különféle ismerőseink vannak?	<i>Környezetismeret:</i> különbség a felnőttek és a gyerekek között. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> egyszerű ítéletalkotás mesék szereplőiről; mindennapi konfliktusok átélése dramatikus játékban; szöveges üzenetek érzelmi tartalmának megértése. A szituációnak megfelelő nyelvhasználat alkalmazása. Nem verbális jelzések tartalmának felismerése.
<u><i>Kapcsolatba lépek másokkal</i></u> Milyen helyzetekben és milyen okból lépek kapcsolatba másokkal? Hogyan szólítsam meg a különböző korú közeli és távolabbi ismerősöket? Hogyan szólítsam meg az iskola idősebb tanulóit, a tanárokat és az iskolában dolgozó többi felnőttet? Hogyan kérhetek segítséget felnőttektől és gyerekektől? Hogyan szólítsak meg egy ismeretlen embert, ha segítségre van szükségem? Hogyan viselkedjek, ha engem szólítanak meg? Hogyan illik viselkednem különböző helyzetekben? Mit tegyek, ha idegen ember szólít meg az utcán? Kiben bízhatok meg?	<i>Vizuális kultúra:</i> átélt esemény vizuális megjelenítése; a kép és a hang szerepének megfigyelése animációs mesékben; a közvetlen és közvetett kommunikáció közti különbségek felismerése. Ének-zene: zenehallgatás, zenéhez kapcsolódó érzések kifejezése
<u><i>Gondolataim és érzéseim kifejezése</i></u> Honnan tudhatom egy másik emberről, hogy mit érez? Mi mindent tudok kifejezni szavakkal, gesztusokkal és képekkel? Hogyan mutathatom meg, ha szeretek valakit? Miként fejezhetem ki elfogadható formában azt, ha nem szeretek valakit? Milyen jelek árulják el számomra, hogy milyen érzéseket vált ki másokból, amikor mondok, vagy teszek valamit? Miben más az, ha személyesen találkozunk valakivel, mint hogyha telefonon vagy interneten beszélünk vele?	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	ismerős, ismeretlen ember, megszólítás, udvariasság, illem, segítségkérés, érzés, gondolat, öröm, bánat, szeretet, rokonszenv, ellenszenv

Tematikai egység	Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	Órakeret 10 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>A család és rokonság elemi szintű ismerete. Személyes tapasztalatok a családi és közösségi ünnepek kapcsán. Napirend.</i>	

<p>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</p>	<p><i>A családi-rokonsági kapcsolatok személyes értékeinek tudatosítása.</i></p> <p><i>A családi hagyományok és ünnepek átérzésének elősegítése.</i></p> <p><i>Az iskoláskor életmódbeli sajátosságainak tudatosítása.</i></p> <p><i>Annak felismertetése, hogy más családokban egészen más módon élhetnek a gyerekek.</i></p> <p><i>A mások szokásai iránti tisztelet megalapozása.</i></p>
---	--

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Különféle közösségeim</u></p> <p>Milyen csoportokhoz tartozom? Mi változott ezen a téren óvodás korom óta? Melyek az én közösségeim az iskolában és az iskolán kívül?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i></p> <p>napirend az iskolai élet rendje</p>
<p><u>Család és rokonság</u></p> <p>Kikből áll a mi családjunk? Milyen a kapcsolatunk azokkal a családtagjaimmal, akikkel együtt lakom? Vannak-e olyan közeli családtagjaim, akikkel nem közös lakásban lakunk?</p> <p>Hogyan tudjuk segíteni egymást? Vannak-e szabályok a családban, amelyeket be kell tartani?</p> <p>Kik tartoznak még a rokonságunkhoz, és velük milyen a kapcsolatunk? Mit jelent számunkra az, hogy rokonok vagyunk?</p> <p>Vajon más családok ugyanúgy élnek, mint mi? Mi mindenben különbözhet egyik család a másiktól?</p>	<p><i>Vizuális kultúra:</i> az internethasználat szabályai; videojátékokkal kapcsolatos élmények feldolgozása.</p> <p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> élet a családban; családi rendezvények, ünnepek, események; iskolai és osztályrendezvények.</p>
<p><u>Családi hagyományok</u></p> <p>Milyen hétköznapi családi szokásaink vannak? Mit szerettek ezek közül és mit nem? Miért?</p> <p>Milyen családi ünnepeink vannak, és hogyan tartjuk meg azokat? Mit szerettek közülük és miért? Van olyan is, amit nem szerettek? Miért? Miben különbözik egy hétköznapi és egy ünnepnap a családban?</p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i></p> <p>családdal kapcsolatos irodalmi szövegek, ünnepekkel kapcsolatos irodalmi alkotások a beszédkészség fejlesztése bemutakozás szövegértés fejlesztése</p>
<p><u>A gyerekek élete</u></p> <p>Hogyan telik egy napom az iskolában? Milyen a hétvégém? És milyen számomra egy ünnepnap vagy az iskolai szünet egy napja? Hogyan telik egy hétköznapi napom? Milyen a hétvégém? Milyen tevékenységeket szoktam végezni és kikkel?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>család, rokon, segítségnyújtás, szokás, hagyomány, ünnep, hétköznapi, feladat, szabadidő</p>

Tematikai egység	Tágabb közösségeim – A lakóhelyi közösség	Órakeret 6 óra
<p><i>Előzetes tudás, tapasztalat</i></p>	<p><i>Személyes tapasztalatok a környezetben élő emberekkel kapcsolatban.</i></p>	
<p>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</p>	<p><i>A helyi társadalomba való beágyazottság tudatosítása.</i></p> <p><i>A lakóhelyi közösséghez fűződő kapcsolatok és értékek tudatosítása.</i></p> <p><i>A lakóhelyi közösség hagyományainak megismertetése.</i></p> <p><i>Annak megértetése, hogy más emberek sokszor más körülmények között élnek.</i></p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p><u>Akik körülöttünk élnek</u> Kik élnek körülöttem, és kivel milyen kapcsolatban vagyok? Mi köt össze azokkal, akikkel egy helyen (községben, városi lakónegyedben, utcában, társasházban) élek? Vannak-e közös lakóhelyi szokásaink és hagyományaink? Ha igen, részt szoktam-e venni ezekben? Mi a jó bennük?</p>		<p><i>Vizuális kultúra:</i> környezetünk külső és belső terei</p> <p><i>Környezetismeret:</i> lakókörnyezetünk szinterei /város, falu, tanya../</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> szókincsfejlesztés beszédkészség fejlesztése</p>
<p><u>Más lakóhelyek, más szokások</u> Másutt hol jártam már a családommal vagy az iskolával? Milyen más helyekkel állnak kapcsolatban a szüleim és a rokonaim? Mi mindenben különböznek ezek a mi lakóhelyünktől? Vajon vannak-e egészen másféle lakóhelyek is hazánkban és a világ más részein?</p>		
Kulcsfogalmak/ fogalmak	lakóhely, szomszéd, falu, város, szokás, hagyomány	

Tematikai egység	A környező világ	Órakeret 6 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Mesék, versek alapján szerzett tapasztalatok a fantáziavilágról. A környezet élővilágának ismerete személyes tapasztalatok útján.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>A lakóhelyi élővilághoz fűződő személyes kapcsolat kialakulásának elősegítése. A környező élővilág megóvására irányuló felelősségérzet megalapozása.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p><u>Kicsik és nagyok</u> Mi nagyon kicsi, és mi óriási?</p>		<p><i>Környezetismeret:</i> szobanövények és házi kedvencek gondozása; veszélyeztetett fajok.</p>
<p><u>A képzelet határai</u> Hová tudunk eljutni, és hová nem tudunk? Merre járunk az álmainkban? Hol játszódnak a mesék, és kik a szereplők? Kiknek a fejében születnek a mesék? Én is kitalálhatok meséket?</p>		
<p><u>A jó és a rossz</u> Kik a jók és kik a rosszak a mesékben? Honnan tudjuk? Mi mindent tesznek a jó és mit a gonosz szereplők? Miért és hogyan harcolnak egymással a mesékben a jó és gonosz oldal hősei?</p>		<p><i>Vizuális kultúra:</i> a természeti környezet elemeinek megjelenítése.</p> <p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> növény ápolás, állatgondozás.</p>
<p><u>Növények és állatok a környezetünkben</u> Miért jó, hogy vannak körülöttünk növények? Hogyan tudunk vigyázni rájuk és részt venni a gondozásukban? Vajon felelősek vagyunk-e az erdőkben és a réteken élő növényekért is? Mit tudunk tenni értük? Milyen állatok élnek a környezetünkben? Hogyan tudunk részt venni a gondozásukban? Mit jelentenek számunkra a velünk élő házi állatok?</p>		<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> a mesék világa; alapvető erkölcsi-esztétikai kategóriák (szép-csúnya, jó-rossz, igaz-hamis).</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> elképzelt dolog vizuális megjelenítése; különböző anyagok használata a kifejezés szándékával; képzeletbeli</p>

<p><u>A természet védelme</u></p> <p>Melyek a kedvenc helyeim a természetben, és miért éppen ezeket szeretem?</p> <p>Én hogyan tudok hozzájárulni a természet és az élővilág értékeinek megóvásához?</p>	<p>helyek, terek megjelenítése; mesés replők megjelenítése különféle technikákkal.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>természet, vidék, környezet, táj, növény, állat, felelősség, gondozás, természetvédelem, kicsi, nagy, óriási, mese, álom, képzelet, jó, rossz, gonosz</p>

<p>A fejlesztés várható eredményei az 1. évfolyam végén:</p>
<p>A tanuló életkorának megfelelő képpel rendelkezik saját külső tulajdonságairól. Tisztában van legfontosabb személyi adataival. /név, lakcím, szülők teljes neve, születési ideje/ Képes érzelmileg kötődni környezetéhez és a körülötte élő emberekhez. Képes kapcsolatba lépni és a partner személyét figyelembe véve kommunikálni környezete tagjaival. A beszélgetés során betartja az udvarias társalgás elemi szabályait. / köszönés napszaknak és a partnernek megfelelően, bemutatkozás, elköszönés / Érzi a szeretetkapcsolatok fontosságát. Érzi, hogy a hagyományok fontos szerepet játszanak a közösségek életében. Törekszik rá, hogy érzelmeit a közösség számára elfogadható formában nyilvánítsa ki. Képes átélni a természet szépségét. Igyekszik betartani, hogy felelősek vagyunk a körülöttünk lévő élővilágért. Képes rá, hogy érzéseit, gondolatait és fantáziaképeit vizuális, mozgásos vagy beszéd formájában kifejezze. Érzelmileg képes felfogni azt a tényt, hogy más gyerekek sokszor egészen más körülmények között élnek, mint ő. Igyekszik megkülönböztetni egymástól a valóságos és a virtuális világot. Kulcsfogalmakat ismeri.</p>

2. évfolyam

Tematikai egység címe	Órakeret
Az én világom	6 óra
Társaim – Ők és én	8 óra
Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	10 óra
Tágabb közösségeim – A lakóhelyi közösség	6 óra
A környező világ	6 óra
Összesen:	36 óra

Tematikai egység	Az én világom	Órakeret 6 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>A személyes adatok elemi szintű ismerete. Tapasztalatok a problémás helyzetekről.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>Az énkép, az önkifejezés és az önbizalom fejlesztése. Önismeret fejlesztése. A saját környezet elemeihez való viszonyulás tudatosságának fejlesztése. Az iskoláskor életmódbeli sajátosságainak tudatosítása. A szabályok szerepének felismerése.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Ki vagyok én?</u> Hol születtem és mikor? Hány éves vagyok? Kik a szüleim? Mit tudok magamról? Milyen voltam kisebb koromban? Miben változtam? Milyen jelek tartoznak hozzám, amelyek az én helyemet, az én dolgaimat jelölik és megkülönböztetik azokat a másokétól?</p>	<p><i>Vizuális kultúra:</i> személyes élmények megjelentetése sík vagy plasztikus alkotásokban.</p> <p>Magyar nyelv és irodalom: családi étellel, iskolai étellel kapcsolatos irodalmi szövegek, beszédkészség fejlesztése, szövegértés fejlesztése, mások véleményének meghallgatása</p>
<p><u>Ilyen vagyok</u> Milyennek látom magam? Hasonlítok-e valakire a családban? Mit szeretek magamon? Van-e olyan, amit nem szeretek, és ha igen, miért? Minek szoktam örülni, mitől leszek szomorú, és mitől félek? Ha szomorú vagyok, vagy félek, mitől múlnak el ezek a rossz érzések? Hogyan tudok vigyázni magamra és az egészségemre? Miben kell erősödnöm?</p>	
<p><u>Kedvenc helyeim, tárgyaim és tevékenységeim</u> Hol szeretek lenni, és hol nem, miért? Hová szeretnék eljutni? Melyek a legkedvesebb játékaim és tárgyaim? Miért szeretem ezeket? Hogyan vigyázok rájuk? Mit szeretek játszani és kivel? Mit szeretek tenni és mit nem? Miért?</p>	
<p><u>Nehéz helyzetek</u> Mit könnyű megtennem, és mit nehéz? Voltam már olyan nehéz helyzetben, amikor először nem tudtam, mit kell tennem? Végül mit tettem? Mit csinálnék most, ha ugyanabban a helyzetben lennék?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>születésnap, változás, öröm, szomorúság, fejlődés</p>

Tematikai egység	Társaim – Ők és én	Órakeret 8 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>A rokonság ismerete. A személyes kapcsolatok alapszabályai</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<p><i>A személyes kapcsolatok és vonzódások világában való tájékozódás képességének fejlesztése.</i></p> <p><i>Az alapvető kommunikációs formák tudatos használatának fejlesztése.</i></p> <p><i>A személyes érzések és gondolatok kifejezésének gyakoroltatása.</i></p> <p><i>Az empátia fejlesztése mások iránt.</i></p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Akiket ismerek</u> Kiket ismerek a rokonságból, az iskolából és máshonnan? Milyen kapcsolat fűz hozzájuk? Ki mennyire áll közel hozzám? Kiket szeretek, kiket nem, és miért? Miért jó, ha különféle ismerőseink vannak?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> különbség a felnőttek és a gyerekek között.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> egyszerű ítéletalkotás mesék szereplő-iról; mindennapi konfliktusok átélése dramatikus játékokban; szöveges üzenetek</p>
<p><u>Mások más milyenek</u> Milyenek más gyerekek? Mi mindenben különböznek tőlem? Vajon milyennek látnak ők engem?</p>	

<p><u>Kapcsolatba lépek másokkal</u> Milyen helyzetekben és milyen okból lépek kapcsolatba másokkal? Hogyan szólítam meg a különböző korú közeli és távolabbi ismerősöket? Hogyan szólítam meg az iskola idősebb tanulóit, a tanárokat és az iskolában dolgozó többi felnőttet?</p>	<p>érzelmi tartalmának megértése beszédkészség fejlesztése szókincs fejlesztése</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> átélt esemény vizuális megjelenítése; a kép és a hang szerepének megfigyelése animációs mesékben; a közvetlen és közvetett kommunikáció közti különbségek felismerése.</p>
<p>Hogyan kérhetek segítséget felnőttektől és gyerekektől? Hogyan szólítsak meg egy ismeretlen embert, ha segítségre van szükségem? Hogyan viselkedjek, ha engem szólítanak meg? Hogyan illik viselkednem különböző helyzetekben? Mit tegyek, ha idegen ember szólít meg az utcán? Kiben bízhatok meg?</p>	
<p><u>Gondolataim és érzéseim kifejezése</u> Honnan tudhatom egy másik emberről, hogy mit érez? Mi mindent tudok kifejezni szavakkal, gesztusokkal és képekkel? Hogyan mutathatom meg, ha szeretek valakit? Miként fejezhetem ki elfogadható formában azt, ha nem szeretek valakit? Milyen jelek árulják el számomra, hogy milyen érzéseket vált ki másokból, amit mondok, vagy teszek?</p>	
<p>Miben más az, ha személyesen találkozunk valakivel, mint hogyha telefonon vagy interneten beszélünk vele?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>ismerős, ismeretlen ember, megszólítás, udvariasság, illem, segítségkérés, érzés, gondolat, öröm, bánat, szeretet, rokonszenv, ellenszenv</p>

Tematikai egység	Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	Órakeret 10 óra
<p><i>Előzetes tudás, tapasztalat</i></p>	<p><i>Iskolai és családi tapasztalatok a közösségi események, ünnep és hagyományok kapcsán.</i></p>	
<p><i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</i></p>	<p><i>A családi-rokonsági kapcsolatok személyes értékeinek tudatosítása. A családi hagyományok és ünnepek átértésének elősegítése. Az iskoláskor életmódbeli sajátosságainak tudatosítása. Annak felismertetése, hogy más családokban egészen más módon élhetnek a gyerekek.</i></p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Különféle közösségeim</u> Milyen csoportokhoz tartozom? Melyek az én közösségeim az iskolában és az iskolán kívül?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> az iskolai élet rendje. Magyar nyelv és irodalom: családi élettel, iskolai élettel kapcsolatos irodalmi alkotások, beszédkészség fejlesztése szövegértés fejlesztése</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> az internethasználat szabályai; videojátékokkal kapcsolatos élmények feldolgozása.</p> <p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> élet a családban; családi rendezvények, ünnepek, események; iskolai és osztály-rendezvények, kulturált étkezés</p>
<p><u>Család és rokonság</u> Kikből áll a mi családjunk? Milyen a kapcsolatunk azokkal a családtagjaimmal, akikkel együtt lakom? Vannak-e olyan közeli családtagjaim, akikkel nem közös lakásban lakunk? Jó, ha együtt vagyunk? Mit kapok tőlük, és én mit adok nekik? Hogyan tudjuk segíteni egymást? Kinek milyen feladatai vannak? Vannak-e szabályok a családban, amelyeket be kell tartani? Kik tartoznak még a rokonságunkhoz, és velük milyen a kapcsolatunk? Mit jelent számunkra az, hogy rokonok vagyunk? Vajon más családok ugyanúgy élnek, mint mi? Mi mindenben különbözhet egyik család a másiktól?</p>	

<p><u>Családi hagyományok</u> Milyen hétköznapi családi szokásaink vannak? Mit szerettek ezek közül és mit nem? Miért? Milyen családi ünnepeink vannak, és hogyan tartjuk meg azokat? Mit szerettek közülük és miért? Hogyan készülődünk egy családi ünnepre? Van olyan is, amit nem szerettek? Miért? Miben különböznek más családok szokásai és ünnepei a mieinktól?</p>	
<p><u>A gyerekek élete</u> Hogyan telik egy napom az iskolában? Milyen a hétvégem? És milyen számomra egy ünnepnap vagy az iskolai szünet egy napja? Vajon máshol hogyan telik el a gyerekek egy-egy napja? Mi mindenben lehet más az életük, mint az enyém?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>család, rokon, segítségnyújtás, szokás, hagyomány, ünnep, hétköznapi, feladat, szabadidő</p>

Tematikai egység	Tágabb közösségeim – A lakóhelyi közösség	Órakeret 6 óra
<p><i>Előzetes tudás, tapasztalat</i></p>	<p><i>A lakóhely ismerete.</i></p>	
<p><i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</i></p>	<p><i>A lakóhelyi közösséghez fűződő kapcsolatok és értékek tudatosítása. A lakóhelyi közösség hagyományainak megismertetése. Annak megértetése, hogy más emberek sokszor más körülmények között élnek.</i></p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Akik körülöttünk élnek</u> Hol élek? Kik élnek körülöttem, és kivel milyen kapcsolatban vagyok? Milyen élmények kötnek a lakóhelyemhez? Mi köt össze azokkal, akikkel egy helyen (községben, városi lakónegyedben, utcában, társasházban) élek? Vannak-e közös lakóhelyi szokásaink és hagyományaink? Ha igen, részt szoktam-e venni ezekben? Mi a jó bennük?</p>	<p><i>Vizuális kultúra:</i> környezetünk külső és belső terei. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> beszédkészség fejlesztése szövegértés fejlesztése <i>Matematika:</i> mértékegységek ismerete</p>
<p><u>Más lakóhelyek, más szokások</u> Másutt hol jártam már a családommal vagy az iskolával? Milyen más helyekkel állnak kapcsolatban a szüleim és a rokonaim? Mi mindenben különböznek ezek a mi lakóhelyünkötől? Vajon vannak-e egészen másféle lakóhelyek is hazánkban és a világ más részein?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> lakóhely, város, falu</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>lakóhely, szomszéd, falu, város, szokás, hagyomány</p>

Tematikai egység	A környező világ	Órakeret 6 óra
<p><i>Előzetes tudás, tapasztalat</i></p>	<p><i>Ismeretek a környezetében élő növényekkel és állatokkal kapcsolatban. A mesevilág megkülönböztetése a valós környezettől. Tapasztalatok a növény és állatgondozásról.</i></p>	
<p><i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i></p>	<p><i>A lakóhelyi élővilághoz fűződő személyes kapcsolat kialakulásának elősegítése. A környező élővilág megóvására irányuló felelősségérzet megalapozása.</i></p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Kicsik és nagyok</u> Mi nagyon kicsi, és mi óriási? Mi van nagyon közel és mi van borzasztóan messze? Mi van alattunk, és mi van felettünk? Mi volt nagyon régen, és mi lesz a távoli jövőben? Honnan tudhatunk ezekről a dolgokról?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> szobanövények és házi kedvencek gondozása; veszélyeztetett fajok. <i>Vizuális kultúra:</i> a természeti környezet elemeinek megjelenítése.</p>
<p><u>A képzelet határai</u> Hová tudunk eljutni, és hová nem tudunk? Merre járunk az álmainkban? Hol játszódnak a mesék, és kik a szereplők? Kiknek a fejében születnek a mesék? Én is kitalálhatok meséket?</p>	<p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> növényápolás, állatgondozás.</p>
<p><u>A jó és a rossz</u> Kik a jók és kik a rosszak a mesékben? Honnan tudjuk? Mi mindent tesznek a jó és mit a gonosz szereplők? Miért és hogyan harcolnak egymással a mesékben a jó és gonosz oldal hősei?</p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> a mesék világa; alapvető erkölcsi-esztétikai kategóriák (szép-csúnya, jó-rossz, igaz-hamis).</p>
<p><u>Növények és állatok a környezetünkben</u> Miért jó, hogy vannak körülöttünk növények? Mi változna meg, ha hirtelen eltűnnének? Hogyan tudunk vigyázni rájuk és részt venni a gondozásukban? Vajon felelősek vagyunk-e az erdőkben és a réteken élő növényekért is? Mit tudunk tenni értük? Milyen állatok élnek a környezetünkben? Hogyan tudunk részt venni a gondozásukban? Mit jelentenek számunkra a velünk élő házi állatok? Mi az, amit megtehetünk egy állattal, és mi az, amit nem szabad megtennünk?</p>	<p><i>Vizuális kultúra:</i> elképzelt dolog vizuális megjelenítése; különböző anyagok használata a kifejezés szándékával; képzeletbeli helyek, terek megjelenítése; meseszereplők megjelenítése különféle technikákkal.</p>
<p><u>A természet védelme</u> Vajon felelősek vagyunk-e az erdőkben és a réteken élő növényekért, állatokért is? Mit tudunk tenni értük? Melyek a kedvenc helyeim, és miért éppen ezeket szeretem? Miért hívnak egyes tájakat, növényeket vagy állatokat védettnek? Én hogyan tudok hozzájárulni a természet és az élővilág értékeinek megóvásához?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>természet, vidék, környezet, táj, növény, állat, felelősség, gondozás, védett növény és állat, természetvédelem. múlt, jövő, mese, álom, képzelet</p>

A fejlesztés várt eredményei a 2. évfolyam végén:
<p>A tanuló életkorának megfelelő reális képpel rendelkezik saját külső tulajdonságairól, tisztában van legfontosabb személyi adataival. Átlátja társas viszonyainak alapvető szerkezetét. Képes érzelmileg kötődni környezetéhez és a körülötte élő emberekhez. Képes kapcsolatba lépni és a partner személyét figyelembe véve kommunikálni környezeté tagjaival, különféle beszédmódokat tud alkalmazni. A beszélgetés során betartja az udvarias társalgás elemi szabályait. Érzi a szeretetkapcsolatok fontosságát. Érzi, hogy a hagyományok fontos szerepet játszanak a közösségek életében. Törekszik rá, hogy érzelmeit a közösség számára elfogadható formában nyilvánítsa ki. Képes átélni a természet szépségét, és érti, hogy felelősek vagyunk a körülöttünk lévő élővilágért.</p>

Képes rá, hogy érzéseit, gondolatait és fantáziaképeit vizuális, mozgásos vagy szóbeli eszközökkel kifejezze.
Tisztában van vele és érzelmileg is képes felfogni azt a tényt, hogy más gyerekek sokszor egészen más körülmények között élnek, mint ő.
Meg tudja különböztetni egymástól a valóságos és a virtuális világot.
Kulcsfogalmakat ismeri.

A tanuló magasabb évfolyamra lépésének feltételei

- A tanuló tisztában van legfontosabb személyi adataival. / név, lakcím, születési idő, apja és anyja neve /
- Képes érzelmileg kötődni környezetéhez és a körülötte élő emberekhez.
- Képes kapcsolatba lépni és a partner személyét figyelembe véve kommunikálni környezeté tagjaival, különféle beszédmódokat tud alkalmazni. / köszönés, felnőttekkel és a társaival való az erkölcsi normáknak megfelelő beszélgetés /
- A beszélgetés során betartja az udvarias társalgás elemi szabályait.
- Törekszik rá, hogy érzelmeit a közösség számára elfogadható formában nyilvánítsa ki.
- Tudja, hogy felelősek vagyunk a körülöttünk lévő élővilágért.
- Képes rá, hogy érzéseit, gondolatait és fantáziaképeit vizuális, mozgásos vagy szóbeli eszközökkel kifejezze.

A legfontosabb kulcsfogalmakat ismeri: születésnap, öröm, szomorúság, ismerős, ismeretlen ember, megszólítás, udvariasság, segítségkérés, szeretet, család, ünnep, hétköznapi, szomszéd, falu, város, növény, állat, gondozás, védett növény és állat, múlt, jövő, mese, álm

3–4. évfolyam

9–10 éves koruk körül társas életük és mentális képességeik változását megalapozó jelentős biológiai átalakuláson mennek keresztül a gyerekek. Ez teszi képessé őket arra, hogy figyelmüket irányítsák, terveket készítsenek és *önmagukra is reflektáljanak*. E változások tudatosabb nevelési lehetőséget kínálnak a *testi és lelki egészségre* neveléshez, a *hazafias nevelés*, valamint a *családi életre nevelés* különféle témáinak feldolgozásához – a tanulási formákat pedig jól össze lehet hangolni az *anyanyelvi kommunikációs kompetencia* aktuális fejlesztési céljaival.

9–10 éves korban nagymértékben erősödik a gyerekek realitásérzéke, növekszik áttekintő, absztraháló, analízáló-szintetizáló képességük. Érzelmi életük is sokat változik. Megszűnik a kisgyerekkori „álomszerű” lét. Az *öntudatra* ébredést, a külső és a belső világ szétválását gyakran egyedüllétként élik át. Az ebből fakadó magányosság és feszültség feloldásában sokat segíthetnek nekik azok a szabad beszélgetések, amelyek az etika órák egyik legfontosabb munkaformájának tekinthetők. Bár a rajzolás-festés-mintázás még mindig sokak számára az önkifejezés kedves formája, az egyre összetettebbé váló érzések és gondolatok kifejezésére fokozatosan alkalmasabbá válik a beszéd. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az órai beszélgetések csak akkor lesznek valóban személyiségformáló hatásúak, ha légkörük feszültségmentes, mindenki számára elfogadó – és őszinteségének csupán a többiek tiszteletben tartása szab korlátot, ami hosszabb távon a kulturált vita szabályainak elsajátítását jelenti.

Ebben az életszakaszban erősödik meg a gyerekekben a szabályok elfogadásának belső késztetése, ami a közösségi szabályok megalkotásában és betartásuk ellenőrzésében való részvétel gyakorlása révén jó kiindulási pontot ad az *állampolgárságra és demokráciára nevelés* megalapozásához.

Az etika óra tevékenységeihez kapcsolódóan a *digitális kompetenciafejlesztés* néhány eleme – elsősorban hangfelvételek, képek és videók készítése, illetve lejátszása, valamint képek szerkesztése és rövid szövegek alkotása számítógép segítségével- hozzájárul az alapkészségek stabilizálásához.

Bár ebben az életszakaszban nő a szóbeliség súlya az önkifejezésben, a foglalkozások témakörei még mindig jó lehetőséget kínálnak az *esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség* fejlesztésére – immár kiegészülve a szöveges-dramatikus és bábjátékos formák alkalmazásával.

Ebben az életszakaszban a felnőtt minta követésének fokozatosan helyébe lép a *kortárs minta követése*, s egyre inkább a kortársak közül kerülnek ki azok, akikre a tanulók referencia személyként tekintenek. Ez nem csökkenti annak a fontosságát, hogy a pedagógusnak mindenkor hiteles erkölcsi modellt kell közvetítenie, viszont előtérbe hozza az órákon azokat a hétköznapi, irodalmi vagy filmbeli témákat, amelyek már nem a tündérmesékhez, hanem a tanulók realisabb világához kapcsolódnak.

A gyerekek általában kilenc éves koruk táján kezdenek el kételkedni a korábban elsajátított normák, világképi elemek érvényességében, s fontos átalakuláson megy keresztül kritikai érzékük is. Így ebben a szakaszban már helye van az életkornak megfelelő *dilemmák* felvetésének, és az olyan jellegű értékelő beszélgetések kezdeményezésének, amelyekből később majd megszülethet a klasszikus erkölcsi dilemmavita. Kritikai érzékük is fejlődik.

Az analízáló-szintetizáló gondolkodásuk fejlődése révén a gyerekek egyre inkább képessé válnak a különböző viselkedési formák és hatásaik közötti kapcsolat, ok okozati viszonyok felfedezésére, ekkor már teremthetők számukra olyan *valós vagy fiktív döntési helyzetek*, amelyekben a várható következményeket mérlegelve, lelkiismeretük szavára kell hallgatniuk a már pozitívan integrált erkölcsi normáknak megfelelően.

3. évfolyam

Tematikai egység címe	Órakeret
Milyen vagyok, és milyennek látnak mások?	5 óra
Közösségben és egyedül – a társaim és én	7 óra
Az osztály és az iskola	8 óra
Kulturális-nemzeti közösség	9 óra
Környezetem és én – Az épített és a tárgyi világ	3 óra
A mindenség és én – Születés és elmúlás	4 óra
Összesen:	36 óra

Tematikai egység	Milyen vagyok, és milyennek látnak mások?	Órakeret 5 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Elemi szintű gyakorlat személyek jellemzésében.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>Az önismeret erősítése és az önellfogadás segítése. Az önkontroll és a szociális magatartás kialakulásának támogatása. A sajátán kívüli nézőpontok felvételének gyakoroltatása, értéket képviselő példaképek keresése.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Tulajdonságaim</u> Milyen vagyok? Milyen külső és belső tulajdonságaim vannak? Mi változott meg rajtam az iskolába lépésem óta és mi nem? Mitől változnak a tulajdonságaim? Miben vagyok ügyes, és miben kevésbé? Milyen tulajdonságaimat szeretem a legjobban? Miért? Milyen tulajdonságomon szeretnék változtatni?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> mitől látunk valakit szépnek; külső és belső tulajdonságok.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> emberábrázolás a művészetben; portré és karikatúra; emberi gesztusok értelmezése és kifejezése; a karakterábrázolás filmes eszközei; saját érzelmek felismerése és kifejezése mozgóképek és hanganyagok segítségével.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> jellemezés készítése emberekről; vélemények összevetése.</p> <p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> önismeret.</p>
<p><u>Szokásaim, érzelmeim és indulataim</u> Hogyan szoktam játszani? Hogyan tanulok? Hogyan vigyázok az egészségemre? Milyen feladataim vannak otthon, a családban és az iskolában? Mivel és hogyan töltöm a szabad időmet? Szoktam-e segíteni a szüleimnek, a testvéreimnek és az osztálytársaimnak? Miben és hogyan?</p>	
<p><u>Ahogymások látnak engem</u> Mit szeretnek bennem a szüleim, a testvéreim, a nagyszüleim és más rokonaim? Milyennek látnak a tanáraink, a barátaink és mások?</p>	
<p><u>Hősök és példaképek</u> Kik a kedvenc hőseim és miért? Kire szeretnék hasonlítani? Miben és miért? Milyen tulajdonságaimon szeretnék változni? Miért és hogyan tudnám ezt megtenni?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	
<p>külső tulajdonság, belső tulajdonság, önismeret, szokás, érzelem, indulat, öröm, szomorúság, düh, önzés, önzetlenség, segítőkészség, példakép</p>	

Tematikai egység	Közösségben és egyedül – a társaim és én	Órakeret 7 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>A testbeszéd alapelemeinek ismerete. Személyes tapasztalatok az osztályközösség működéséről.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>A hatékony kommunikáció elemi feltételeinek tudatosítása. A baráti kapcsolatok létrehozásához, megtartásához és az esetleges konfliktusok kezeléséhez szükséges készségek fejlesztése. A mások kirekesztését elutasító szociális érzékenység erősítése.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Párbeszéd</u> Milyen helyzetekben beszélünk, vagy beszélgetünk valakivel? Hogyan? Vannak-e a párbeszédnek szabályai? Mi segítheti, és mi gátolhatja a párbeszédet?</p>	
<p>Mi mindent tudunk jelezni egymásnak arcjátékkal, testtartással, hanglejtéssel? Honnan tudom, hogy pontosan megértettem, amit a másik mondani akar? Mi mindent kell figyelembe vennem ahhoz, hogy a másik pontosan megértse, amit közölni akarok vele? Hogyan beszélgetünk otthon? Mi a különbség a családi és az iskolai beszélgetések között?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> az emberi kommunikáció; beszéd, testbeszéd, arckifejezés, gesztusok; barátság; kommunikáció a barátok között.</p>
<p><u>Az igazi barát</u> Mitől függ, hogy kikkel vagyok szívesen együtt? Kikkel tudom megosztani örömeimet és bánataimat? Kinek mondhatom el a titkaimat? Kit nevezhetek a barátomnak? Mit tesz, és mit nem tesz egy igaz barát? Mit mindent tennék meg a barátomért? Mit tegyek, ha nem értek egyet a barátom viselkedésével?</p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> figyelem a beszélgetőtársra. <i>Vizuális kultúra:</i> médiaszövegek értelmezése és létrehozása; a közvetlen és az online kommunikáció összehasonlítása.</p>
<p><u>Békében és haragban</u> Szoktam-e veszekedni vagy verekedni? Ha igen, miért? Hogyan alakulnak ki ilyen helyzetek, és hogyan lehetne elkerülni azokat? Ki szoktunk-e utána békülni? Hogyan lehet egy összeveszés után kibékülni? Hogyan lehet elérni, hogy a békekészség tartós legyen?</p>	
<p><u>Elfogadva és elutasítva</u> Mikor szoktam egyedül érezni magam? Milyen érzés ez? Mit csinállok ilyenkor? Mit tegyek, hogy elfogadjanak?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>párbeszéd, odafigyelés, testbeszéd, arcjáték, testtartás, hanglejtés, barátság, öröm, bánat, titok, harag, veszekedés, kibékülés, magányosság, elfogadás, kirekesztés, békekészség</p>

Tematikai egység	Az osztály és az iskola	Órakeret 8 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Az osztály szintjén megélt különböző tapasztalatok a tanórákhoz és egyéb közösségi tevékenységekhez kapcsolódóan.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</i>	<p><i>Annak felismerése, hogy mindannyian többféle közösséghez tartozunk.</i></p> <p><i>Az összetartozás érzésének megerősítése az osztályon belül.</i></p> <p><i>A szabályok szerepének megértése a közösségek életében.</i></p> <p><i>A saját iskolához való kötődés érzésének erősítése.</i></p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Közösségeim</u> Milyen csoportokhoz tartozom? Mi változott ezen a téren az utóbbi időben? Vannak-e új közösségek az életemben? Van-e olyan közösség, amelyikkel szorosabbá vagy lazábbá vált a kapcsolatom? Mi lehet ennek az oka? Mit jelent nekem a családom az életem jelenlegi szakaszában? Változott-e valami a kapcsolatunkban a korábbiakhoz képest?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> magatartásformák, szabályok, viselkedési normák különféle élethelyzetekben; együttélés a családban; baráti kapcsolatok, iskolai közösségek.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i></p>

<p><u>A mi osztályunk</u></p> <p>Mi minden kapcsol egymáshoz bennünket az osztályban? Mi a közös bennünk, és miben különbözünk egymástól? Milyen közös szokásaink vannak? Összetartó csapat vagyunk-e? Miből derül ez ki? Miben és hogyan tudjuk segíteni egymást?</p>	<p>figurális alkotások létrehozása a környezetben élő emberek megjelölésével.</p> <p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i></p>
<p><u>Az osztály működése</u></p> <p>Milyen közös szabályaink vannak az órán, a szünetben és egyéb helyzetekben? Ki találta ki ezeket a szabályokat? Készen kaptuk, vagy magunk alakítottuk ki azokat? Melyik szabálynak mi a célja? Mennyire tartjuk be ezeket a szabályokat?</p>	<p>iskolai és osztályrendezvények; a közösségért végzett munka.</p> <p>Magyar nyelv és irodalom:</p>
<p><u>A mi iskolánk</u></p> <p>Ki az iskolánk névadója, és mivel érdemelte ki, hogy iskolát neveztek el róla? Milyen szokások és hagyományok vannak a mi iskolánkban? Fontosak-e ezek? Hogyan ápoljuk a hagyományainkat?</p> <p>Vajon máshol milyenek az iskolák, és milyenek a hagyományaik? Lehet-e közöttük olyan, amelyet érdemes lenne átvenni?</p>	<p>illik- nem illik</p> <p>kommunikáció fejlesztése</p>
<p>Kulcsfogalmak /fogalmak</p>	<p>csoport, közösség, csapat, összetartozás, hagyomány, szabály, szabályszegés, büntetés, szabályalkotás, felelősség</p>

Tematikai egység	Kulturális-nemzeti közösség	Órakeret 9 óra
<p>Előzetes tudás, tapasztalat</p>	<p>A családban, az iskolában és a lakóhelyen a korábbiakban megélt, ciklikusan visszatérő ünnepek és szokások.</p>	
<p>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</p>	<p>Annak megértetése, hogy a magyar nemzeti közösség számára fontos összekötő kapocs a közös nyelv, a jelképek, a ciklikusan visszatérő szokások és ünnepek; az ezekkel való azonosulás elősegítése.</p> <p>Annak megmutatása, hogy Magyarországon belül számos kisebbség él, amelyek kultúrája a nemzeti kultúrát gazdagítja. A kisebbségek szokásainak és ünnepeinek bemutatása, elfogadásuk természetességének megalapozása.</p> <p>Annak megértetése, hogy más népeknek is megvannak a maguk kulturális hagyományai, amelyek ugyanolyan értékesek, és számukra ugyanolyan fontosak, mint nekünk a mieink.</p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>A nyelv, ami összeköt</u></p> <p>Milyen nyelven beszélek én, a szüleim, a nagyszüleim; milyen nyelven beszélnek egymással és velem? Milyen nyelvet használnak a szomszédaink? Hogyan kapcsol össze bennünket a közös nyelv?</p> <p>Milyen érzéseket kelt bennünk, ha valaki nem érti a nyelvet, amelyen mi beszélünk? És milyen érzés az, amikor mindenki más nyelven beszél körülöttünk? Mit lehet tenni egymás megértése érdekében, ha nem érjük egymás nyelvét? Hogyan lehet segíteni a közösség más anyanyelvű vagy nyelvi nehézséggel küzdő tagjait?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i></p> <p>jeles napok, ünnepek, helyi hagyományok</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> itéletek megfogalmazása, érvelés, vitakészség; mások véleményének megértése, elfogadása;</p>
<p><u>Szokások és jelképek</u></p> <p>Milyen népszokások élnek a mai Magyarországon? Fontos-e ezek megőrzése?</p> <p>Milyen jelképek fejezik ki a magyarság összetartozását? Mit jelentenek számomra ezek a jelképek?</p>	<p>hagyományörző foglalkozások</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i></p> <p>Jelek a mindennapi életben; különböző</p>

<p><u>Ünnepek</u> Milyen ünnepeket tart meg a magyar családok többsége? Közülük melyik mennyire fontos neked? Melyek a nemzeti és állami ünnepeink? Mit ünneplünk ilyenkor, és mit jelentenek neked ezek az ünnepek?</p>	<p>kultúrák tárgyi világával való ismerkedés; a viselkedés szabályai az online közösségekben; kommunikációs szokások.</p>
<p><u>A Magyarországon együtt élő kulturális közösségek szokásai</u> Milyen kulturális közösségek élnek Magyarországon? Miben különböznek ezek szokásai és ünnepei és miben hasonlítanak egymásra? <u>Más kultúrák – más szokások – más ünnepek</u> Milyen érdekes szokásokat ápolnak, és milyen ünnepeket tartanak a világ más részein élő kulturális közösségek?</p>	<p><i>Technika és életvitel:</i> ünnepi dekorációk hagyományörző tárgyak készítése</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>anyanyelv, jelkép, nemzeti jelkép, népszokás, családi ünnep, nemzeti és állami ünnep, vallási ünnep.</p>

Tematikai egység	Környezetem és én – Az épített és a tárgyi világ	Órakeret 3 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Helyi vagy múzeumi honismereti tapasztalatok.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</i>	<i>Annak megéreztetése, hogy mindannyiunknak lehet szerepe a múlt értékeinek megőrzésében és továbbörökítésében. A tudatos vásárlói szemlélet kialakulásának támogatása.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Lakóhelyi épített örökségünk</u> Milyen utcákat, tereket, épületeket örököltünk az előtünk élő nemzedékektől? Mit érdemes megőrizni és miért a múlt építményeiből? Hol vannak ezek jobb helyen: ott, ahová eredetileg épültek vagy a múzeumfalvakban?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> települési típusok; lakóhelyünk, hazánk fő nevezetességei; a lakóhely története és természeti környezete; nemzeti park, tájvédelmi körzet; háztartási eszközök.</p>
<p><u>Tárgyaink világa</u> Milyen tárgyak vesznek körül minket? Miben különböztek ezektől szüleink és nagyszüleink gyermekkorának tárgyai? Milyen régi tárgyakat őrzött meg a családunk, és miért? Miért őrzik a régi világ tárgyait múzeumokban? Miért változnak a tárgyaink?</p>	<p><i>Vizuális kultúra:</i> helyek, helyszínek megjelenítése személyes élmények alapján; a környezetben észlelhető változások megfigyelése és megjelenítése; terekhez kapcsolódó érzelmek, hangulatok azonosítása.</p>
<p><u>A világ öröksége</u> Melyek a világ legszebb, legkülönlegesebb helyei és építményei? Vajon miért fontos ezek védelme és megőrzése?</p>	<p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> a technika vívmányainak mindennapi használata.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>épített örökség, tárgyi örökség, nemzedék, múzeum, világörökség, hagyomány, emlékezet</p>

Tematikai egység	A mindenség és én – Születés és elmúlás	Órakeret 4 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Tapasztalatok a születésről, a halálról és az elhunytakra való emlékezésről.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</i>	<i>Érzések és ismeretmorzsák társítatása a kezdet és a vég elvont kategóriáinak jelentéssel való megtöltéséhez. Közös gondolkodás a világ megismerésének módjairól és lehetőségeiről.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<u>Kezdet és vég:</u> Hogyan keletkeznek a dolgok a világban? Hogyan és miért érhetnek véget?		<i>Környezetismeret:</i> születés és halál
<u>A világ megismerése</u> Mi lehet az oka annak, hogy kíváncsiak vagyunk a világra és kutatjuk a titkait? Milyen módon, milyen forrásokra támaszkodva tudhatok meg dolgokat saját magamról és a körülöttem lévő világról?		<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> fantáziajátékok, elképzelt helyzetek megjelenítése; ismerkedés különböző információhordozókkal; információk keresése és kezelése; műélvezet, a beleélés megtapasztalása.
<u>Fantázia és kreativitás</u> Hogyan működik a képzeletem? Mi minden jelenhet meg benne? Ki tudok-e találni, létre tudok-e hozni olyan dolgokat, amelyek most még nem léteznek a világban?		<i>Vizuális kultúra:</i> kitalált történetek és szereplők megjelenítése; képzeletbeli utazás megjelenítése.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	születés, elmúlás, kezdet, vég, élet, halál, mítosz, eredetmonda, túlvilág, képzelet	

A fejlesztés várt eredményei a 3. évfolyam végén:
<p>A tanulónak életkorának megfelelő szinten reális képe van saját külső és belső tulajdonságairól.</p> <p>Oda tud figyelni másokra, szavakkal is ki tudja fejezni érzéseit és gondolatait, be tud kapcsolódni csoportos beszélgetésbe.</p> <p>Képes másokkal tartós kapcsolatot kialakítani, törekszik e kapcsolatok ápolására.</p> <p>Törekszik arra, hogy a kapcsolati konfliktusait békés módon rendezze.</p> <p>Érzelmileg kötődik a magyar kultúrához.</p> <p>Elfogadja, hogy az emberek sokfélék és sokfélék a szokásaik, a hagyományaik is; törekszik arra, hogy ezt a tényt tiszteletben tartsa.</p> <p>Érti, hogy mi a jelentősége a szabályoknak a közösségek életében, törekszik a megértett szabályok betartására, részt tud venni szabályok kialakításában.</p> <p>Igyekszik a jelenségeket, eseményeket és helyzeteket erkölcsi nézőpontból értékelni.</p> <p>Kulcsfogalmakat, fogalmakat ismeri.</p>

A tanuló magasabb évfolyamra lépésének feltételei

- A tanuló tisztában van legfontosabb személyi adataival / név, lakcím, születési idő, apja és anyja neve foglalkozásuk /
- A tanulónak életkorának megfelelően fel tud sorolni legalább ötöt a külső és belső tulajdonságai közül.
- Képes kapcsolatba lépni és a partner személyét figyelembe véve kommunikálni környezete tagjaival, különféle beszédmódokat tud alkalmazni. / köszönés, felnőttekkel és a társaival való az erkölcsi normáknak megfelelő beszélgetés /
- Szavakkal is ki tudja fejezni érzéseit és gondolatait, be tud kapcsolódni csoportos beszélgetésbe.
- Képes másokkal tartós kapcsolatot kialakítani, törekszik e kapcsolatok ápolására.
- Törekszik arra, hogy a kapcsolati konfliktusait békés módon rendezze.
- Érzelmileg kötődik a magyar kultúrához.
- Elfogadja, hogy az emberek sokfélék és sokfélék a szokásaik.
- Érti, hogy mi a jelentősége a szabályoknak a közösségek életében, törekszik a megértett szabályok betartására, részt tud venni szabályok kialakításában és helyzeteket erkölcsi nézőpontból értékelni.

A legfontosabb kulcsfogalmakat ismeri: külső tulajdonság, belső tulajdonság, szokás, öröm, szomorúság, düh, önzés, segítőkészség, barátság, titok, veszekedés, kibékülés, kirekesztés, közösség, hagyomány, szabály, szabályszegés, büntetés, jelkép, , népszokás, vallási ünnep, születés, élet, halál,

4. évfolyam

Tematikai egység címe	Óraterv
Milyen vagyok, és milyennek látnak mások?	5 óra
Közösségben és egyedül – a társaim és én	8 óra
Az osztály és az iskola	7 óra
Kulturális-nemzeti közösség	9 óra
Környezetem és én – Az épített és a tárgyi világ	3 óra
A mindenség és én – Születés és elmúlás	4 óra
Összesen:	36 óra

Tematikai egység	Milyen vagyok, és milyennek látnak mások?	Órakeret 5 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Elemi szintű gyakorlat személyek jellemzésében.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>Az önismeret erősítése és az önellfogadás segítése. Az önkontroll és a szociális magatartás kialakulásának támogatása. A sajátán kívüli nézőpontok felvételének gyakoroltatása, értéket képviselő példaképek keresése.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Tulajdonságaim</u> Milyen külső és belső tulajdonságaim változtak? Mi változott meg rajtam az iskolába lépésem óta és mi nem? Mitől változnak a tulajdonságaim? Milyen tulajdonságaimat szeretem a legjobban? Miért? Mit nem szeretek magamban és miért? Mi az, amin szeretnék változtatni? Hogyan?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> mitől látunk valakit szépnek; külső és belső tulajdonságok.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> emberábrázolás a művészetben; portré és karikatúra; emberi gesztusok értelmezése és kifejezése; a karakterábrázolás filmes eszközei; saját érzelmek felismerése és kifejezése mozgóképek és hanganyagok segítségével.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> jellemzés készítése emberekről; vélemények összevetése.</p> <p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> önismeret munkamegosztás</p>
<p><u>Szokásaim, érzelmeim és indulataim</u> Hogyan vigyázok az egészségemre? Milyen feladataim vannak otthon, a családban és az iskolában? Mit teszek, ha örülök, ha szomorú vagy dühös vagyok? Mit teszek, amikor önző vagyok, és mit teszek, amikor önzetlen? Szoktam-e segíteni a szüleimnek, a testvéreimnek és az osztálytársaimnak? Miben és hogyan?</p>	
<p><u>Ahogy mások látnak engem</u> Milyennek látnak a tanáraink, a barátaink és mások? Ők mit szeretnek bennem és miért? Mit nem szeretnek és miért? Fontos-e, hogy mindenki szeresse az embert</p>	
<p><u>Hősök és példaképek</u> Kik a kedvenc hőseim és miért? Kire szeretnék hasonlítani? Miben és miért? Milyen tulajdonságaimon szeretnék változni? Miért és hogyan tudnám ezt megtenni?</p>	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	külső tulajdonság, belső tulajdonság, önismeret, szokás, érzélem, indulat, öröm, szomorúság, düh, önzés, önzetlenség, segítőkészség, példakép
------------------------------------	---

Tematikai egység	Közösségben és egyedül – a társaim és én	Órakeret 8 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>A testbeszéd alapelemeinek ismerete. Személyes tapasztalatok az osztályközösség működéséről.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>A hatékony kommunikáció elemi feltételeinek tudatosítása. A baráti kapcsolatok létrehozásához, megtartásához és az esetleges konfliktusok kezeléséhez szükséges készségek fejlesztése. A mások kirekesztését elutasító szociális érzékenység erősítése.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<u>Párbeszéd</u> Milyen helyzetekben beszélünk, vagy beszélgetünk valakivel? Vannak-e a párbeszédnek szabályai? Mi segítheti, és mi gátolhatja a párbeszédet?	Magyar nyelv és irodalom: párbeszéd
Honnan tudom, hogy pontosan megértettem, amit a másik mondani akar? Mi mindent kell figyelembe vennem ahhoz, hogy a másik pontosan megértse, amit közölni akarok vele? Hogyan beszélgetünk otthon? Mi a különbség a családi és az iskolai beszélgetések között?	<i>Környezetismeret:</i> az emberi kommunikáció; beszéd, testbeszéd, arckifejezés, gesztusok; barátság; kommunikáció a barátok között.
<u>Az igazi barát</u> Kinek mondhatom el a titkaimat? Kit nevezhetek a barátomnak? Mit tesz, és mit nem tesz egy igazi barát? Mi mindent tennék meg a barátomért? Mit tegyek, ha a barátom olyasmit tesz, amivel én nem értek egyet?	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> figyelem a beszélgetőtársra. <i>Vizuális kultúra:</i> médiaszövegek értelmezése és létrehozása; a közvetlen és az online kommunikáció összehasonlítása.
<u>Békében és haragban</u> Mi a jó és fontos nekem? Mi a jó és fontos másoknak? Szoktam-e veszekedni vagy verekedni? Ha igen, miért? Hogyan alakulnak ki ilyen helyzetek, és hogyan lehetne elkerülni ezeket? Ki szoktunk-e utána békülni? Hogyan lehet egy összeveszés után kibékülni? Hogyan lehet elérni, hogy a békesség tartós legyen?	
<u>Elfogadva és elutasítva</u> Mikor szoktam egyedül érezni magam? Milyen érzés ez? Mit csinállok ilyenkor? Honnan tudom, hogy szeretnek-e a társaim, vagy sem? Milyen lehet az, ha valaki úgy érzi, senki sem szereti? Milyen okai lehetnek ennek? Mit tegyek, ha valakivel kapcsolatban ezt tapasztalom?	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	párbeszéd, odafigyelés, testbeszéd, arcjáték, testtartás, hanglejtés, barátság, öröm, bánat, titok, harag, veszekedés, kibékülés, magányosság, elfogadás, kirekesztés, békesség, probléma érzékenység

Tematikai egység	Az osztály és az iskola	Órakeret 7 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Az osztály szintjén megélt különböző tapasztalatok a tanórákhoz és egyéb közösségi tevékenységekhez kapcsolódóan.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</i>	<i>Annak felismerése, hogy mindannyian többféle közösséghez tartozunk. Az összetartozás érzésének megerősítése az osztályon belül. A szabályok szerepének megértése a közösségek életében. A saját iskolához való kötődés érzésének erősítése.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<u>Közösségeim</u> Milyen csoportokhoz tartozom? Mit jelent nekem a családom az életem jelenlegi szakaszában? Változott-e valami a kapcsolatunkban a korábbiakhoz képest?	<i>Környezetismeret:</i> magatartásformák, szabályok, viselkedési normák különféle élethelyzetekben; együttélés a családban; baráti kapcsolatok, iskolai közösségek.
<u>A mi osztályunk</u> Mi minden kapcsolat egymáshoz bennünket az osztályban? Mi a közös bennünk, és miben különbözünk egymástól? Milyen közös szokásaink vannak? Összetartó csapat vagyunk-e? Miből derül ez ki? Miben és hogyan tudjuk segíteni egymást?	<i>Vizuális kultúra:</i> figurális alkotások létrehozása a környezetben élő emberek megjelenítésével.
<u>Az osztály működése</u> Milyen közös szabályaink vannak az órán, a szünetben és egyéb helyzetekben? Ki találta ki ezeket a szabályokat? Készen kaptuk, vagy magunk alakítottuk ki azokat? Melyik szabálynak mi a célja? Mennyire tartjuk be ezeket a szabályokat? Kinek jó, ha betartjuk azokat? Mi a következménye annak, ha megszegjük a szabályokat? Van-e olyan szabályunk, amelyet esetleg érdemes lenne megváltoztatni? Hogyan lehetne ezt véghezvinni?	<i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> iskolai és osztályrendezvények; a közösségért végzett munka. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> névadó történelmi személyiségek
<u>A mi iskolánk</u> Ki az iskolánk névadója, és mivel érdemelte ki, hogy iskolát neveztek el róla? Milyen szokások és hagyományok vannak a mi iskolánkban? Fontosak-e ezek? Vajon máshol milyenek az iskolák, és milyenek a hagyományaik? Lehet-e közöttük olyan, amelyet érdemes lenne átvenni?	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	csoporthoz, közösség, csapat, összetartozás, hagyomány, szabály, szabályszegés, büntetés, szabályalkotás

Tematikai egység	Kulturális-nemzeti közösség	Órakeret 9 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>A családban, az iskolában és a lakóhelyen a korábbiakban megélt, ciklikusan visszatérő ünnepek és szokások.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</i>	<i>Annak megértetése, hogy a magyar nemzeti közösség számára fontos összekötő kapocs a közös nyelv, a jelképek, a ciklikusan visszatérő szokások és ünnepek; az ezekkel való azonosulás elősegítése. Annak megértetése, hogy más népeknek is megvannak a maguk kulturális hagyományai, amelyek ugyanolyan értékesek, és számukra ugyanolyan fontosak, mint nekünk a mieink.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>A nyelv, ami összeköt</u> Milyen érzéseket kelt bennünk, ha valaki nem érti a nyelvet, amelyen mi beszélünk? És milyen érzés az, amikor mindenki más nyelven beszél körülöttünk? Mit lehet tenni egymás megértése érdekében, ha nem értjük egymás nyelvét? Hogyan lehet segíteni a közösség más anyanyelvű vagy nyelvi nehézséggel küzdő tagjait?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> jeles napok, ünnepek, helyi hagyományok</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> ítéletek megfogalmazása, érvelés, vitakészség; mások véleményének megértése, elfogadása; hagyományőrző foglalkozások</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> jelek a mindennapi életben; különböző kultúrák tárgyi világával való ismerkedés; a viselkedés szabályai az online közösségekben; kommunikációs szokások.</p>
<p><u>Szokások és jelképek</u> Milyen népszokások élnek a mai Magyarországon? Fontos-e ezek megőrzése? Milyen jelképek fejezik ki a magyarság összetartozását? Mit jelentenek számomra ezek a jelképek?</p>	
<p><u>Ünnepek</u> Milyen ünnepeket tart meg a magyar családok többsége? Közülük melyik mennyire fontos neked? Melyek a nemzeti és állami ünnepeink? Mit ünneplünk ilyenkor, és mit jelentenek neked ezek az ünnepek?</p>	
<p><u>Más kultúrák – más szokások – más ünnepek</u> Milyen másfajta kulturális közösségek élnek a mienken kívül Magyarországon? Miben különböznek az ő szokásaik és ünnepeik a mieinktől? Vannak-e olyan jellemzőik is, amelyekben hasonlítanak? Milyen érdekes szokásokat ápolnak, és milyen ünnepeket tartanak a világ más részein élő kulturális közösségek?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>anyanyelv, jelkép, nemzeti jelkép, népszokás, családi ünnep, nemzeti és állami ünnep, vallási ünnep</p>

Tematikai egység	Környezetem és én – Az épített és a tárgyi világ	Órakeret 3 óra
<i>Előzetes tudás, tapasztalat</i>	<i>Helyi vagy múzeumi honismereti tapasztalatok.</i>	
<i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</i>	<i>Annak megéreztetése, hogy mindannyiunknak lehet szerepe a múlt értékeinek megőrzésében és továbbörökítésében. A tudatos vásárlói szemlélet kialakulásának támogatása.</i>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Lakóhelyi épített örökségünk</u> Mit érdemes megőrizni és miért a múlt építményeiből? Hol vannak ezek jobb helyen: ott, ahová eredetileg épültek vagy a múzeumfalvakban?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> települési típusok; lakóhelyünk, hazánk fő nevezetességei; a lakóhely története és természeti környezete; nemzeti park, tájvédelmi körzet; háztartási eszközök.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> helyek, helyszínek megjelenítése személyes élmények alapján; a környezetben észlelhető változások megfigyelése és megjelenítése; terekhez kapcsolódó érzelmek, hangulatok azonosítása.</p>
<p><u>Tárgyaink világa</u> Milyen tárgyak vesznek körül minket? Miben különböztek ezektől szüleink és nagyszüleink gyermekkorának tárgyai? Milyen régi tárgyakat őrzött meg a családunk, és miért? Miért őrzik a régi világ tárgyait számos múzeumban? Miért változnak a tárgyaink? Mi történik napjainkban a megunt, elromlott vagy divatjamúlt tárgyakkal? Lehetne esetleg más is a sorsuk?</p>	

<p><u>A világ öröksége</u></p> <p>Mi mindent hagy örökül egy nemzedék az utána következőre? Mit lehet az összes ember közös kincsének tekinteni a mai világban? Melyek a világ legszebb, legkülönlegesebb helyei és építményei? Vajon miért fontos ezek védelme és megőrzése?</p>	<p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i></p> <p>a technika vívmányainak mindennapi használata.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i></p> <p>történelmi emlékhelyek, személyiségek</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>épített örökség, tárgyi örökség, nemzedék, múzeum, világörökség, hagyomány, emlékezet</p>

<p>Tematikai egység</p>	<p>A mindenség és én – Születés és elmúlás</p>	<p>Órakeret 4 óra</p>
<p><i>Előzetes tudás, tapasztalat</i></p>	<p><i>Tapasztalatok a születésről, a halálról és az elhunytakra való megemlékezésről.</i></p>	
<p><i>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:</i></p>	<p><i>Érzések és ismeretmorzsák társítatása a kezdet és a vég elvont kategóriáinak jelentéssel való megtöltéséhez. Közös gondolkodás a világ megismerésének módjairól és lehetőségeiről.</i></p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><u>Kezdet és vég:</u></p> <p>Hogyan képzeltek el az emberek a világ és egyes dolgok keletkezését különböző mítoszokban? Milyen kép jelenik meg a Bibliában a világ teremtéséről és a végéről? Mit gondolnak az emberek a halálról?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> születés és a halál</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> fantáziajátékok, elképzelt helyzetek megjelenítése; ismerkedés különböző információhordozókkal; információk keresése és kezelése; műélvezet, a beleélés megtapasztalása.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> kitalált történetek és szereplők megjelenítése; képzeletbeli utazás megjelenítése.</p>
<p><u>A világ megismerése</u></p> <p>Mi lehet az oka annak, hogy kíváncsiak vagyunk a világra és kutatjuk a titkait? Milyen módon, milyen forrásokra támaszkodva tudhatok meg dolgokat saját magamról és a körülöttem lévő világról? Mi az, amiről képes vagyok személyes tapasztalatokat szerezni? Létezhet-e olyan dolog a világban, amiről nem nyerhetünk közvetlen tapasztalatot?</p>	
<p><u>Fantázia és kreativitás</u></p> <p>Hogyan működik a képzeletem? Mi minden jelenhet meg benne? Ki tudok-e találni, létre tudok-e hozni olyan dolgokat, amelyek most még nem léteznek a világban?</p>	
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>születés, elmúlás, kezdet, vég, élet, halál, mítosz, eredetmonda, túlvilág, képzelet</p>

A fejlesztés várt eredményei a 4. évfolyam végén:
<p>A tanulónak életkorának megfelelő szinten reális képe van saját külső és belső tulajdonságairól, és késztetést érez arra, hogy fejlessze önmagát.</p> <p>Oda tud figyelni másokra, szavakkal is ki tudja fejezni érzéseit és gondolatait, be tud kapcsolódni csoportos beszélgetésbe.</p> <p>Képes másokkal tartós kapcsolatot kialakítani, törekszik e kapcsolatok ápolására, és ismer olyan eljárásokat, amelyek segítségével a kapcsolati konfliktusok konstruktív módon feloldhatók.</p> <p>Érzelmileg kötődik a magyar kultúrához.</p> <p>Érti és elfogadja, hogy az emberek sokfélék és sokfélék a szokásaik, a hagyományaik is; kész arra, hogy ezt a tényt tiszteletben tartsa, és kíváncsi a sajátjától eltérő kulturális jelenségekre.</p> <p>Érti, hogy mi a jelentősége a szabályoknak a közösségek életében, kész a megértett szabályok betartására, részt tud venni szabályok kialakításában.</p> <p>Érti, hogy a Föld mindannyiunk közös otthona, és közös kincsünk számos olyan érték, amit elődeink hoztak létre.</p>

Képes a körülötte zajló eseményekre és a különféle helyzetekre a sajátjától eltérő nézőpontból is rátekinteni.
Képes jelenségeket, eseményeket és helyzeteket erkölcsi nézőpontból értékelni.
Kulcsfogalmakat, fogalmakat ismeri és helyesen alkalmazza.

A tanuló magasabb évfolyamra lépésének feltételei:

- A tanuló tisztában van legfontosabb személyi adataival. / név, lakcím, születési idő, apja és anyja neve foglalkozásuk, munkahelyük /
- Tudja a rendőrség, mentők, tűzoltók számát.
- A tanulónak életkorának megfelelően fel tud sorolni legalább tizet a külső és belső tulajdonságai közül, és késztetést érez arra, hogy fejlessze önmagát.
- Képes kapcsolatba lépni és a partner személyét figyelembe véve kommunikálni környezeté tagjaival, különféle beszédmódokat tud alkalmazni. / köszönés, felnőttekkel és a társaival való az erkölcsi normáknak megfelelő beszélgetés /
- Oda tud figyelni másokra, szavakkal is ki tudja fejezni érzéseit és gondolatait, be tud kapcsolódni csoportos beszélgetésbe.
- Képes másokkal tartós kapcsolatot kialakítani, törekszik e kapcsolatok ápolására, és ismer olyan eljárásokat, amelyek segítségével a kapcsolati konfliktusok konstruktív módon feloldhatók.
- Érzelmileg kötődik a magyar kultúrához.
- Érti és elfogadja, hogy az emberek sokfélék és sokfélék a szokásaik, a hagyományaik is; kész arra, hogy ezt a tényt tiszteletben tartsa, és kíváncsi a sajátjától eltérő kulturális jelenségekre.
- Érti, hogy a Föld mindannyiunk közös otthona, és közös kincsünk számos olyan érték, amit elődeink hoztak létre.
- Képes jelenségeket, eseményeket és helyzeteket erkölcsi nézőpontból értékelni.

A legfontosabb kulcsfogalmakat ismeri és alkalmazza: külső tulajdonság, belső tulajdonság, szokás, öröm, szomorúság, düh, önzés, segítőkészség, példakép, odafigyelés, barátság, titok, veszekedés, kibékülés, magányosság, összetartozás, szabály, szabályszegés, jelkép, népszokás, családi ünnep, nemzeti és állami ünnep, vallási ünnep, tárgyi örökség, múzeum, születés, kezdet, vég, élet, halál, mítosz.